

OSVOJENÍ

přijetí cizího dítěte za vlastní
statusová změna

© Zdeňka Králíčková, 2007

The image features a solid blue background. In the bottom right corner, there are several faint, concentric circular ripples, resembling water droplets or raindrops, which are lighter in color than the background.

POJEM A ÚČEL

- INSTITUT NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE,
n á h r a d n í v pravém slova smyslu
- přijetí c i z í h o dítěte za vlastní za účelem vzniku
n o v é r o d i n y pro nezl. d í t ě
- *adoptioe natura imitatur*
- s t a t u s o v á změna, o které rozhoduje pouze
s o u d n a n á v r h,

STATISTIKA

Pramen:

www.iDNES.cz ze dne 9. 8. 2007

- V roce 2006 bylo **adoptováno 490 dětí**, z toho 32 do zahraničí
- K 31. 12. 2006 žádalo o osvojení 2341 lidí, z toho 35 cizinců
- Zhruba **300 dětí** z dětských domovů či kojeneckých ústavů je nyní **volných k adopci**
- Dohromady je **ve všech ústavech a domovech** v celé České republice zhruba **20 000 dětí**, z toho v zařízeních typu Klokánek je přes 500 dětí

PRAMENY

➤ VNITROSTÁTNÍ

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD
(č. 2/1993 Sb.)
- ZOR (z. č. 94/1963 Sb.)
- ZSPOD
(z. č. 359/1999 Sb.)
- OSŘ (z. č. 99/1963 Sb.)
- ZPMS (z. č. 97/1963 Sb.)

➤ MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY

- ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD
(č. 209/1992 Sb., čl. 8)
- ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE
(č. 104/1991 Sb.)
- ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ A SPOLUPRÁCI PŘI MEZIN. OSVOJENÍ
(č. 43/2000 Sb. m. s.)
- EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ
(č. 132/2000 Sb. m. s.)
- EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ
(č. 54/2001 Sb. m. s.)

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

- case Keegan versus Irsko
- srov. § 70a ZOR jako „důsledek“

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

- nálezn č. 295/1996 Sb. ve věci
„diskriminace“ zletilých dětí

LITERATURA

- *Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vyd. Brno: MU, 2006.*
- *Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005.*
- *Králíčková, Z.: Kauza tzv. právně volné dítě. Právní rozhledy, 2004, č. 2.*
- *Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? Právní rozhledy, 2005, č. 2.*
- *Zuklínová, M.: Několik poznámek k právním otázkám tzv. baby-schránek. Právní rozhledy, 2005, č. 7.*

DRUHY OSVOJENÍ

- ÚPLNÉ (viz § 63 ZOR)
- JEN PRO NEZLETILÉ DĚTI (§ 65 odst. 2 ZOR)
- PROSTÉ (ZRUŠITELNÉ) A NEZRUŠITELNÉ
- PŘÍMÉ A ZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- VNITROSTÁTNÍ A DO CIZINY A Z CIZINY
- INDIVIDUÁLNÍ A SPOLEČNÉ MANŽELY
- TZV. NEPRAVÉ
(manželem rodiče dítěte)

PŘEDPOKLADY PRO OSVOJENÍ

- CHYBĚJÍCÍ NEBO NEFUNGUJÍCÍ PŘIROZENÁ RODINA DÍTĚTE
- OSVOJITELNÉ DÍTĚ
- SOUHLAS RODIČŮ DÍTĚTE
- SOUHLAS DÍTĚTE
- ZÁJEM DÍTĚTE
- EXISTENCE VHODNÝCH ZÁJEMCŮ

OSVOJITELNÉ DÍTĚ

➤ FAKTICKÝ SIROTEK

- dítě osiřelé, odložené nebo nalezené

➤ SOCIÁLNÍ SIROTEK

- dítě, jehož rodiče dali k osvojení souhlas
- dítě, jehož matka požádala o utajení své totožnosti v souvislosti s porodem
- dítě, jehož rodiče o dítě nejeví zájem
- dítě, jehož rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, resp. nemají způsobilost k právním úkonům, tj. nejsou zákonnými zástupci dítěte, *s výjimkou rodičů nezletilých*

Pouze pro nezrušitelné osvojení musí být dítě starší 1 roku.

SOUHLAS RODIČŮ K OSVOJENÍ

➤ **PŘÍMÝ** (konkrétní) - § 67 ZOR

- osobní a nezastupitelný
- výslovný, určitý a srozumitelný
- svobodný a vážný
- bezvýhradný a bezpodmínečný
- poučený
- učiněný v soudním řízení o osvojení - **ústní**
- až po 3 měsících věku dítěte

- odvolatelný do PM rozsudku

➤ **BLANKETOVÝ** (bez znalosti osvojitelů) - 68a ZOR

- osobní a nezastupitelný
- výslovný, určitý a srozumitelný
- svobodný a vážný
- bezvýhradný a bezpodmínečný
- poučený
- **písemný** (soud, OSPOD)
- nejdříve po 6 týdnech věku dítěte

- odvolatelný do umístění dítěte do preadopční péče (sic!)

POROD S UTAJENÍM TOTOŽNOSTI MATKY

zákon č. 422/2004 Sb. změnil

zákony:

- o matrikách, jménu a příjmení
- péči o zdraví lidu
- veř. zdrav. pojištění
- nikoli § 50a ZOR

důsledky:

- svobodná, zletilá žena s trvalým pobytem na území ČR může písemně požádat o utajení své totožnosti
- status: matkou dítěte je žena, která dítě porodí (viz § 50a ZOR)
- matriční zápis: není uvedena totožnost matky
- údaje o totožnosti matky jsou zapečetěny v obálce

OTÁZKY

- kdy, kým a kde může být obálka otevřena?
- může se matka domáhat dítěte do své péče?
kdy nejpozději?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- jaká jsou práva biologického otce?
- je dítě ihned osvojitelné?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?

„BABY-BOXY“

- otvor ve dveřích nebo ve zdi zařízení
- účel: vytvořit veřejnosti přístupné místo se zdravotnickými parametry, do kterého by bylo možné dítě odložit a následně jej umístit do péče lékařů a zachránit tak jeho život
- vedlejší cíl: zajistit anonymitu matky a její beztrestnost
- zřízení a provoz: charitativní organizace, nemocnice a porodnice

QUESTA FU PER QUATTRO SECOLI
FUO AL 1673
LA RUOTA DEGLI INSICENTI
OGGETTO RILIEVO E PIETRE E DI COCCIA
ALLE QUALI PRESSO I GIOVANELLI
DORLA CARITA CHE NOS SOLEA TUOTE

QUESTA FU PER QUATTRO SECOLI
FINO AL 1875

LA RUOTA DEGLI INNOCENTI
EGRETO RIFUGIO DI MISERIE E DI COLP
ALLE QUALI PERFETTA SOCCORRE
QUELLA CARITÀ CHE NON SERRA FORTE

Schránky pro odložené děti – faktický stav v Česku

- Nadační fond pro odložené děti STATIM (2004)
- Účel: „Zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Poskytování pomoci odloženým a opuštěným dětem.“
 - Brněnská nemocnice Milosrdných bratří
 - Gyncentrum Praha-Hloubětín
 - cíl: 20 boxů (www.mfdnes.cz ze dne 7. 3. 2006)

Schránky pro odložené děti – právní stav

- sociálně-právní ochrana dětí je věc státu – věc veřejnoprávní
- je zakázáno vše, co není výslovně dovoleno – čl. 2 odst. 2 Listiny
- § 1 ZSPOD - vymezení účelu a cíle ZSPOD – ochrana práva dítěte na příznivý vývoj
- § 4 ZSPOD – taxativní výčet subjektů vykonávajících soc. právní ochranu dětí
- zřizovatel a provozovatel schránek by musel být osobou pověřenou sociálně-právní ochranou dětí dle § 4 odst. 2 písm. d (§ 48 odst. 2 a 3 !)

OTÁZKY

- je dítě z baby-boxu nalezené?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se matka domáhat dítěte do své péče? kdy nejpozději?
- co když je matka sama nezletilá?
- jaká jsou práva biologického otce?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?
- je dítě bezprostředně po odložení osvojitelné?
- jak pomoci dítěti těžce postiženému?

NEZÁJEM RODIČE O DÍTĚ

➤ KVALIFIKOVANÝ
NEZÁJEM (§ 68 odst.
1 písm. a/ ZOR)

- 6 měsíců
- kdykoli
- minulost,
současnost,
budoucnost

➤ ŽÁDNÝ ZÁJEM
(§ 68 odst. 1 písm. b/
ZOR)

- 2 měsíce
- po porodu
- minulost

tzv. INCIDENČNÍ ŘÍZENÍ

- § 68 odst. 3 ZOR:
posuzování nezájmu o dítě **před soudem** na návrh
 - a) OSPOD jako opatrovníka
 - b) rodiče
- § 180a – 180b o. s. ř.:
„Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte“
- význam: dítě je osvojitelné
- lze zahájit zprostředkování osvojení

PRÁVA PRAVDĚPODOBNÉHO OTCE

- § 54 odst. 1 ZOR

právo žalovat na určení otcovství podle III.
domněnky otcovství

- § 70a ZOR

dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí ve
věci otcovství, zahájeném na návrh muže, který
o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte,
nenabude právní moci

PRÁVA DÍTĚTE

- **Úmluva o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.):**
 - **MAGNA CHARTA PRÁV DĚTÍ**
 - ucelený katalog práv dětí
 - ochrana přirozené rodiny (preambule)
 - respektování rodinných svazků (čl. 8)
 - oddělení dítěte od rodičů jen v zájmu dítěte (čl. 9: zneužívání, zanedbávání)
 - všestranná pomoc rodině ze strany státu (čl. 20)
 - náhradní péče – důraz na kontinuitu ve výchově dítěte
- **zájem dítěte je přední hledisko při jakékoli činnosti ve věci dítěte (čl. 3 odst. 1)**
- **participační práva dítěte (čl. 12)**
 - právo na názor
 - právo na jeho vyjadřování (přímo nebo prostřednictvím jiné osoby)
 - právo na respektování

SOUHLAS DÍTĚTE S OSVOJENÍM

➤ S VLASTNÍM

- § 67 odst. 1 druhá věta ZOR:
„... je-li dítě schopno posoudit dosah osvojení, ledaže by byl zmařen účel osvojení“
- čl. 12 Úmluvy:
participační práva

➤ SVÉHO DÍTĚTE

- § 67 odst. 2 ZOR
- pouze v soudním řízení
- přímý souhlas
- nikoli blanketový souhlas
- nikoli utajený porod
- nutnost zkoumání nezájmu v incidenčním řízení (§ 68 odst. 2 ZOR)

VHODNOST ZÁJEMCŮ O OSVOJENÍ

ZOR:

- „fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte...” (§ 64 odst. 1 ZOR)
- bezúhonnost
- způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 64 odst. 2 ZOR)
- společně jen manželé (§ 66 ZOR)
- manžel rodiče dítěte
- jeden z manželů (se souhlasem druhého, výjimky)
- osamělá osoba (výjimečné u nezrušitelného osvojení)

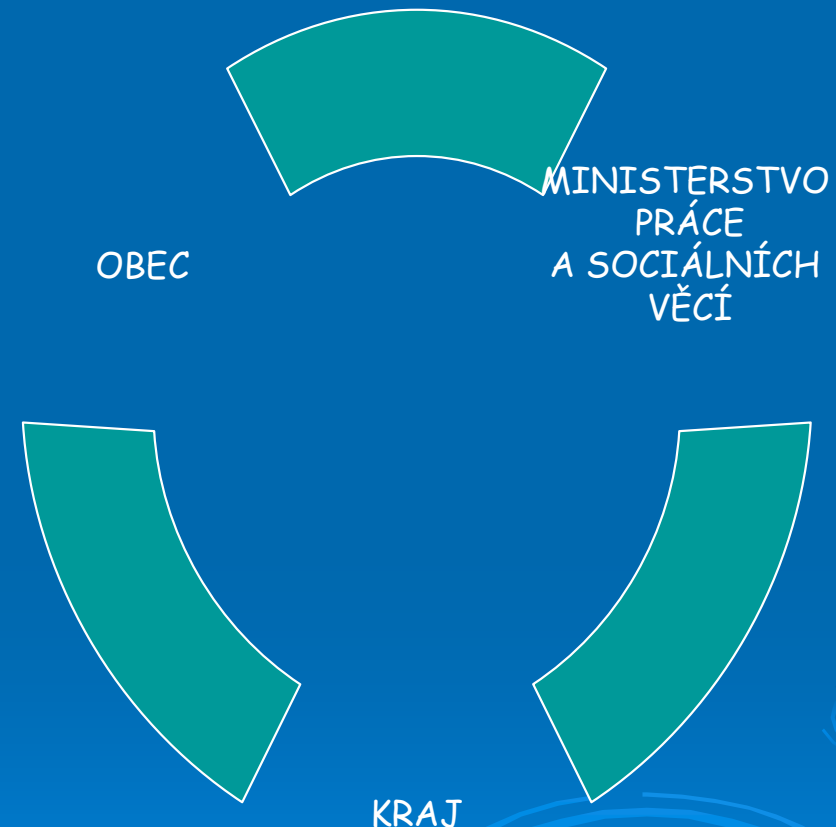
- přiměřený věkový rozdíl (§ 65 odst. 1 ZOR)
- překážka příbuzenství
- zdravotní stav (§ 70 ZOR)

ZSPOD: odborné posuzování (§ 27)

- nejen touha po dítěti, ale i
- motivace
- vlastnosti a osobní dispozice (dušení, fyzické, smyslové)
- zájem vytvořit stabilní a harmonický domov
- ochota zúčastnit se přípravy k přijetí dítěte do rodiny
- zajišťuje OSPOD - profesionální
- cíl: řešení krizové situace dítěte poznamenaného tím, že je nechtěné, opuštěné, týrané, zanedbávané, deprivované
- MPSV: metodické doporučení k realizaci přípravy

ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSPOD (orgány soc. právní ochrany dětí)

- upravuje ZSPOD (§§ 19a-27)
- vyhledávání dětí
- vyhledávání zájemců
- vytváření spisové dokumentace
- kraj: evidence
- odborné posuzování
- příprava
- nalezení vhodného „páru“
- právo na seznámení
- právo na preadopční péči

nový § 19a odst. 2 ZSPOD

- zprostředkování osvojení **nesmí** provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány soc. právní ochrany uvedené § 4 odst. 1 ZSPOD, tedy:
 - Krajské úřady
 - Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)
 - Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

TZV. PŘÍMÉ OSVOJENÍ

- NEZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- RODIČE A ZÁJEMCI O OSVOJENÍ SE ZNAJÍ
- novinky proti obchodování s dětmi:
 - § 10a odst. 2 ZSPOD: povinnost cizí osoby hlásit převzetí dítěte od rodičů
 - § 16a odst. 1 ZSPOD: povinnost OSPOD zvážit opatření k ochraně dítěte a pomoci tzv. legalizovat vztah

PREADOPČNÍ PÉČE

§ 69 ZOR

- ÚČEL: navázání vztahu jako rodiče a děti
- OBLIGATORNÍ
- NEJMÉNĚ 3 MĚSÍCE
- NA VLASTNÍ NÁKLAD
- ROZHODUJE: OSPOD n. SOUD
- FAKTICKY RODIČE (povinné oznámení OSPOD, viz nový § 10a ZSPOD)

SOUDNÍ ŘÍZENÍ

- Návrh zájemců o osvojení (§ 63 ZOR)
- Soud je návrhem vázán
- Řízení: § 181 – 185 o. s. ř.

- **Účastníci:**
 - rodiče, kteří udělují souhlas (příp. poručník)
s výjimkami:
 - nejsou zák. zástupci (viz § 31 ZOR, § 44 odst. 3,4 ZOR)
 - dali blanketový souhlas (§ 68a ZOR)
 - soud rozhodl o nezájmu (§ 68 odst. 3 ZOR)
 - dítě
 - zájemci o osvojení, příp. zájemce a jeho manžel

- Nutný zásadně výslech účastníků - osobně
- Rozsudek o osvojení: konstitutivní, statusový

DŮSLEDKY OSVOJENÍ

ZOR: zejména §§ 72, 63 a další

- zanikají vazby na přirozenou rodinu
- výjimka pro osvojení manžela matky
- vznikají vazby na osvojitelskou rodinu:
fikce vztahu rodiče a děti a ostatní příbuzní
- *ex lege* dochází ke změně příjmení dítěte
- zápis nových skutečností do matriky-knihy narození ► nový rodný list
- statusová změna významná pro celý právní řád

zákon č. 40/1992 Sb. (o nabývání st. občanství)

- dítě nabývá státní občanství ČR

zákon č. 301/2000 Sb. (o matrikách, jménu a příjmení)

- osvojitelé mohou dítěti *zvolit* nové jméno

ZRUŠENÍ OSVOJENÍ

§ 72 ZOR

- ZE ZÁVAŽNÝCH DŮVODŮ
- NA NÁVRH OSVOJENCE NEBO OSVOJITELŮ
- ROZHODUJE SOUD

DŮSLEDEK:

- DÍTĚ SE „PRÁVNĚ“ VRACÍ DO PŮVODNÍ RODINY
- NOVÝ ZÁPIS DO MATRIKY, NOVÝ RODINÝ LIST
- MĚNÍ SE PŘÍJMENÍ DÍTĚTE
- JE-LI DÍTĚ NEZLETILÉ, JE NUTNÉ ZKOUMAT MOŽNOST „FAKTICKÉHO“ NÁVRATU DÍTĚTE K RODIČŮM

DŮSLEDKY NEZRUŠITELNÉHO OSVOJENÍ

- OSVOJITELÉ JSOU ZAPSÁNI DO KNIHY NAROZENÍ A RODNÉHO LISTU DÍTĚTE JAKO RODIČE
- OSVOJENÍ NELZE ZRUŠIT
- JE MOŽNÁ READOPCE (§ 76 ZOR)

Anonymita osvojení?

- mýtus ano či ne?
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (§ 8 odst. 7):
 - zletilé dítě a osvojitelé mají právo nahlížet do matriky